Větrný mlýn stojící na samotě nad obcí Partutovice

Kuželov – větrný mlýn spolu s obydlím mlynáře, expozice Technického muzea Brno

Stožár větrného čerpadla v Chlumu u Třebíče

Ruprechtov – větrný mlýn s unikátní Halladayovou turbínou, jedinou na větrném mlýnu v Evropě

Sulíkov – na historické pohlednici je nápadná atypická spodní část objektu, podle podlouhlého půdorysu by to mohla být pila s katrem na větrný pohon.

Text a foto: ***Břetislav Koč***

Větrné mlýny v heraldice obcí

Cestou po Drahanské vrchovině mne při míjení cedule s názvem obce Kořenec na Prostějovsku, doplněné jejím znakem s vyobrazením dobře zakořeněného větrného mlýna, napadlo: jsou u nás i jiné obce s větrným mlýnem ve znaku. Vzpomněl jsem si na Partutovice, kde je symbolika zredukována na samotný rotor (křídla) větrného mlýna. A protože internet ví skoro vše a někdy ještě víc, netrvalo dlouho, snad tři – čtyři kliknutí po zadání „heraldika větrný mlýn" a přes stránky Poslanecké sněmovny (kdo by to tušil?) jsem byl nasměrován na REKOS – registr komunálních symbolů – rekos.psp.cz – a přes odkazy ***vyhledávání symbolu – popis*** *– a zadání* ***větrný mlýn*** *přišla odpověď se seznamem 12 obcí, které mají větrný mlýn ve svém znaku nebo i na obecním praporu. Symbol vodního mlýna – mlýnské kolo – má ve svém znaku 36 obcí, třebaže počet vodních mlýnů byl v řádu tisíců proti asi 900 dokumentovaných míst s mlýny větrnými.*

■

VŠE NA JEDNOM MÍSTĚ Databáze REKOS obsahuje (k datu 31. 8. 2016) záznamy u **4 801 obcí**, **4 753 popisů vlajek** doplněných o 4 751 obrázků a 4 436 popisů znaků doplněných o 4 270 obrázků. Databáze je stále postupně doplňována, jak jsou obcím jejich symboly schvalovány a registrovány. V sedmi případech se do symboliky dostaly zděné větrné mlýny, ve 2 případech mlýny dřevěné – sloupové, ve dvou případech jsou ve znaku obce jen křídla větrného mlýna a nečekaně se v jednom případě objevilo i větrné čerpadlo vody na příhradovém stožáru s vícelopatkovým větrným kolem – turbínou.

V heraldice není příliš běžné, že symbolika ve znaku obce vychází z konkrétního, někdy i dochovaného technického objektu, případně na něj, pokud se nedochoval, odkazuje. Seznam obcí se symbolem větrného mlýna se nakonec stal námětem nejen pro virtuální, ale většinou i reálné putování za těmito objekty. A jak se ukázalo, i námětem pro konfrontaci vyobrazení mlýna v heraldickém symbolu s realitou přímo na místě. V následujícím výčtu jsou za názvem obce uvedeny i zkratky bývalých okresů, do nichž náležela.

PRIM HRAJE MORAVA Když už jsem měl na základní otázku odpověď, došlo na detaily. Na první pohled je nápadná podoba některých znaků, kompozičně u dvojice **Kuželov** a **Ruprechtov**, mlýny samotné v podobě „jako přes kopírák“ mají ve znaku **Kuželov** a obec **Police**. U zděných větrných mlýnů je ve třech případech (**Kořenec**, **Příčovy** a **Sulíkov**) osa rotoru situována nereálně uprostřed pevné zděné část stavby, ve zbývajících čtyřech případech je tento zákres věcně správně, přibližně nad rozhraním pevné zdi a otočné střechy (**Kuželov**, **Police**, **Ruprechtov** a **Zbyslavice**). Křídla (zpravidla čtyři) mlýnů tohoto typu jsou totiž upevněna na ose, která se spolu s celou otočnou střechou větrného mlýna může natáčet proti větru. Mlýn v Kořenci však měl rotor se šesti křídly.

- **Větrné čerpadlo** má ve svém znaku obec **Chlum** na Třebíčsku (**TR**).
- **Dřevěný – sloupový mlýn** obsahují znaky obcí **Chvalkovice (VY)** a **Zelená Hora (VY)**.
- **Zděné větrné mlýny, tzv. holanďany**, zdobí znaky obcí **Kořenec (BK)**, **Kuželov (HO)**, **Police (VS)**, **Příčovy (PB)**, **Ruprechtov (VY)**, **Sulíkov (BK)** a **Zbyslavice (OV)**.
- **Křídla (rotor)** větrného mlýna jsou součástí znaku obce **Partutovice (PR)** a **Lesná (ZN)**.

Zděný mlýn ve znaku obce Police (vyobrazení bývalého mlýna se nedochovalo)

Porovnáním typů mlýnů ve znacích se skutečností je rozpor u **Chvalkovic** (zakreslen dřevěný, ale dochován je zděný). Dřevěný větrný mlýn však ale také stával na katastru obce do r. 1890, kdy byl zničen vichřicí. **Ruprechtov** má v symbolice podobu klasického „holanďana“ se čtyřmi křídly rotoru, ale je v něm v celoevropském měřítku unikátní Halladayova turbína. Překvapil mne nákres ve znaku obce **Příčovy** na Sedlčansku: je jasně oddělená spodní (částečně dochovaná a nebývale mohutná) část stavby z lomového kamene a teprve na ní běžný holanďan; jakési „mezikruží“ mezi těmito částmi stavby je vybaveno trojicí otvorů, připomínajících střílny. Bylo by zajímavé vědět, z jakých podkladů čerpal autor návrhu podoby tohoto mlýna. I z jeho dochovaného torza zaujmou rozměry. Mohutný kamenný válec má průměr 13,5 m, zdi ční do výšky 10 m a jejich tloušťka je 1,2 m. Po celém obvodu ve 2–3 patrech se nacházejí okenní otvory – a právě i tím je stavba mezi našimi větrnými mlýny netradiční a ojedinělá. Nedochoval se ani žádný obraz či kresba s křídly rotoru. Byl to opravdu větrný mlýn? Měl otočnou střechu? Nebo byla osa napevno zabudována proti směru v místě převládajících větrů? Jedna teorie hovoří dokonce o tom, že stavitelem měl být rybníkář Jakub Krčín…

A že jsou mezi obcemi s mlýny ve znaku tři, které v seznamu dochovaných mlýnů nefigurují? Jedná se o **Police** (VS) a **Sulíkov** (BK) s „holanďany“ a **Zelená Hora** (VY) s dřevěným sloupovým mlýnem. Ve všech případech však obce historickou existenci „větrníků“ na svých katastrech připomínají. A ve dvou (Sulíkov a Zelená Hora) najdete na www stránkách obcí i unikátní historické fotografie bývalých větrných mlýnů stojících na jejich katastrech.

Nad Sulíkovem (4 km ssz. od Kunštátu) stával podle textu o historii obce *„…na návrší „Povětrňák“ velký povětrný mlýn, ve kterém se mlelo obilí a řezaly se klády.“* Zápis zmiňuje i jeho zboření roku 1866. Dochovaná fotografie naznačuje nezvyklou konstrukci mlýna s výraznou válcovou věží, vyrůstající uprostřed nad střechou nízké stavby s (pravděpodobně) obdélníkovým půdorysem, což by mohlo naznačovat a potvrdit existenci pily. Je zajímavé, že tento mlýn, ač relativně dobře zdokumentován, není uveden v soupisu větrných mlýnů na Moravě a ve Slezsku od Václava Buriana (Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku, vyd. 1965). Z historické fotografie lze odhadnout výšku věže mlýna asi 15 metrů.

Textově i obrazově je na stránkách obce Zelená Hora (10 km s. od Vyškova) dokumentována existence dvou dřevěných větrných mlýnů: *„Ještě v meziválečnémm období stály v návětrné poloze svahů Drahanské vrchoviny v trati Nad Bochtálem dva větrné mlýny, které však byly po vysídlení obce v roce 1941 postupně rozebrány.“*

O větrném mlýnu v Polici jsem našel zajímavý písemný záznam na stránkách obce (www.obecpolice.cz) a jeden článek z Valašského deníku. Cituji: ***„Nad dědinou „Na Zápouští“ byl v r. 1850 postaven z pevného zdiva větrný mlýn. V r. 1914 byl již bez křídel. Na nejstarší pečeti Polic z roku 1749 se nachází vyobrazení radlice, přes kterou je položena otka. Vzhledem k tomu, že radlice se vyskytuje jako obecný symbol zemědělství na pečetích většiny okolních obcí, bylo navrženo jako hlavní symbol znaku obce vyobrazení větrného mlýna. Větrný mlýn stával v 19. století v místech, které***

Větrný mlýn ve Zbyslavicích

Chvalkovický větrný mlýn nabízí možnost prohlídky zařízení

Torzo zdí větrného mlýna v Příčovech

Zelená Hora – větrné mlýny na staré pohlednici

Zděný větrný mlýn v Kořenci

Mlýn u obce Lesná na Znojemsku – nyní stylová restaurace

dosud nesou název „Větřák“. Ve své době to byl jediný větrný mlýn na Valašsku. V současné době se připravuje na území obce výstavba větrných elektráren, a proto vyobrazení větrného mlýna je vhodnou náplní znaku a praporu obce“. Mlýn je uveden i v seznamu V. Buriana.

V souvislosti s touto lokalitou se však objevil i další nápad, jak o tom referoval Valašský deník 31. 3. 2011: ***„Uvažujeme o stavbě rozhledny, která by svým vzhledem připomínala větrný mlýn,“*** říká starosta Karel Hlavica. Právě rozhledna je podle něj zajímavým prvkem, který by do obce mohl přilákat turisty. ***„Nejvhodnějším místem by byl kopec v lokalitě zvané „Za Větřákem“. Kdysi tam skutečně stával větrný mlýn, který ale v roce 1912 vyhořel. Jeho ruiny lidé rozebrali, takže se z něj nic nedochovalo,“*** dodává starosta.

Bývalý mlýn, který jako jediný na Valašsku nepoháněla voda, ale vítr, se přesto dostal do nového obecního znaku. Nejlépe ze všech navržených symbolů vyjadřuje historii obce i zdejší kopcovitý terén. Na rozhlednu si však v Policích zřejmě ještě počkají. ***„Nejprve bude nutné dostat ji do územního plánu. To hlavní ale budou peníze na její stavbu.”*** Jeden „zářný“ příklad rozhledny kamuflované jako větrný mlýn (či naopak?) známe z obce Bukovany nedaleko Kyjova…

Nejnovějším přírůstkem v seznamu obcí, které mají symboliku větrného mlýna, byť jen v podobě jeho čtyř křídel, ve svém znaku, je obec Lesná (ZN). Její obecní znak a prapor byly do registru zaneseny 15. 6. 2016. Větrný mlýn je nyní stylovou restaurací.

Větrné kolo ve znaku obce Chlum u Třebíče má svou reálnou předlohu přímo v centru obce. Klasické větrné kolo ze začátku 20. století sloužilo pravděpodobně pro obecní vodovod nebo pro potřebu hospodářství v jeho blízkosti. Roku 2010 byl původní 24lopatkový rotor při opravě nahrazen méně autentickým větrným kolem s menším počtem (12), tvarem i materiálem nových lopatek (hliník). Původní podobu čerpadla ukazuje už jen dobová fotografie.

I ve znaku severomoravské obce **Dětmarovice** by někdo mohl vidět větrné kolo, oficiální výklad je však mnohem soudobější: jsou to lopatky oběžného kola parní turbíny, která pohání generátor v místní tepelné elektrárně.

Online verze www.NaCestu.cz